– розвивати транспортну мережу міжнародного призначення;

– розвивати міжрегіональні маркетингові центри як основні ланки оптової торгівлі для крупних економічних регіонів.

Слід запам'ятати, що для регіональної конкурентоспроможності не стільки важливим є запас надзвичайних факторів виробництва, а вміле та успішне використання наявних.

Проведені дослідження дають можливість оцінити конкурентоспроможність регіонів України та перспективи їх розвитку, і як наслідок впровадження активної державної політики України та інвестиційно-інноваційних процесів зокрема.

1. Афендікова В. І. Проблеми регіонального розвитку в контексті європейської інтеграції України та глобалізації / В. І. Афендікова // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua

2. Малащук Д.В. Пріоритетні заходи щодо забезпечення конкурентоспроможності економіки України / Д. В. Малащук // Актуальні проблеми економіки. 2005. № 1(43). С. 22-31.

3. Ізосімова Н. Звіт про конкурентоспроможність України 2010. – с. 23, 27-28.

4. Писаренко С. М. Конкурентоспроможність регіонів України в умовах поглиблення міжнародної інтеграції / С. М. Писаренко, С. Р. Семів, Н. Ю. Федоришин // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Т. 72. Вип. 59. Економічні науки. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2007 С. 58-63.

The complex estimation of competitive advantages of Ukrainian regions is carried out on the basis of multifactor statistical analysis methods application; clusters which unite regions with the alike indexes of competitive advantages are formed; strategic directions of regional competitiveness increase in the conditions of deepening of international integration are grounded.

УДК 364.48:330.341.1

Гречаник Б. В.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ

Проведено аналіз та оцінку основних показників, які кількісно відображають різні аспекти наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання. Виявлено залежності між деякими чинниками формування інноваційного мікроклімату та обґрунтовано закономірності їх впливу на інноваційну активність в соціально-економічних системах

Ключові слова: *соціально-економічні системи, інновації, діловий клімат, інноваційний клімат, інноваційна активність, інноваційна діяльність.*

І. Вступ. Основною домінантою економіки XXI століття (або "інформаційної економіки") справедливо вважається виражена і наростаюча інноваційна активність в усіх її сферах і ланках. Сьогодні очевидним є той факт, що в умовах глобалізації економік країн, жорсткої конкуренції на світових ринках, зростання попиту на "традиційні" та "новітні" енергоресурси, скорочення "життєвого циклу" виробництва продукції саме інноваційна діяльність соціально-економічних систем – точніше результати такої діяльності – формують високий рівень їх конкурентоспроможності, і тим самим забезпечують для них можливість подальшого функціонування та розвитку. Слід зауважити, що дане твердження є справедливим для соціально-економічних систем будь-якого рівня: так, для макросистем високий рівень їх конкурентоспроможності забезпечує "лідерство" національним економікам цих країн, для систем мезорівня — "успішність" та "самодостатність" регіональних і муніципальних утворень (високий рівень "якості життя" населення в регіонах), на мікрорівні — вищий рівень дохідності діяльності суб'єктів господарювання [1; 2].

Водночас, незважаючи на очевидність даного твердження, "справжні" інновації в економіці України поки що є "fata morgana", а прогресуюча "анемія інноваційної діяльності" вітчизняних підприємств вказує на наявність глибинних і системних проблем у цій сфері. Особливо насторожує той факт, що за останні десять років, протягом яких в економічнорозвинених країнах спостерігалось щорічне зростання інноваційної активності, як за кількісними, так і за якісними показниками (що дозволило цим країнам в основному завершити процес формування власних Національних Систем Інновацій (NSI)), в Україні у сфері генерування, продукування, впровадження і поширення інновацій ситуація практично не змінилась

[2; 3; 4]. А це означає, що проблема "неінноваційності" української економіки переростає в питання "рівня національної безпеки" держави.

ІІ. Постановка завдання. Існування даної проблеми – низька активність інноваційної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання – є наслідком впливу цілої сукупності факторів (при чому, їх "ігнорування" протягом тривалого часу і призвело до того, що дана проблема набула ознак глибинності та системності) багато з яких одночасно і детермінують (або підсилюють) дану проблему, і детермінуються нею.

Зважаючи на широкий діапазон класифікаційних характеристик цих факторів (фактори кількісні та якісні, ендогенні та екзогенні, визначальні та невизначальні, першого і другого порядку) та визначені межі даного дослідження (наукова стаття), вважатимемо за доцільним його проведення на основі аналізу лише тих факторів, які кількісно відображають різні аспекти наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання і представлені достатньою кількісною базою (на основі статистичних даних).

ІІІ. Результати. *Наукові кадри.* Згідно основних положень теорії інформаційної економіки "людський фактор" об'єктивно вважається одним з визначальних факторів розвитку соціально-економічних систем, а в науковій, творчій, інноваційній діяльності він виступає їх основою. Наукові кадри як "генератор ідей" (за класифікацією [5, с. 4]) виступають специфічною складовою, яка разом з іншими складовими – "підприємство" і "потенційний інвестор інноваційного проекту" – утворюють цілісну та дієву систему, що спроможна (і повинна) генерувати і продукувати інновації.

В табл. 1 представлено основні дані [6; 7], які відображають тенденції у формуванні складової "генератор ідей" через динаміку процесів інноваційної діяльності в семи областях України.

На основі даних табл. 1 можна зробити ряд висновків:

1. В усіх областях кількість організацій, що виконують наукові дослідження (наукові та науково-технічні роботи) й розробки після незначного зростання, яке спостерігалось до

Таблиця 1

Наукові кадри та кількість наукових організацій (на кінець року)

Показник	Область	Роки									
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість організації, які виконують наукові дослідження (наукові та науково-технічні роботи) й розробки[1]	Волинська	17	18	18	19	16	16	19	16	13	14
	Закарпатська	18	16	16	19	21	21	20	21	20	18
	Івано-Франківська	18	17	17	21	21	21	21	23	27	22
	Львівська	90	95	91	95	90	87	82	84	79	80
	Тернопільська	15	17	18	19	17	16	16	14	14	14
	Хмельницька	6	7	7	6	7	6	6	7	6	6
	Чернівецька	17	18	17	20	23	24	21	22	22	24
Чисельність науковців (чисельність фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи), осіб	Волинська	646	662	590	530	476	482	515	310	255	291
	Закарпатська	647	535	542	562	538	661	606	626	576	576
	Івано-Франківська	785	778	701	758	771	764	790	819	881	707
	Львівська	5684	5431	5120	5017	5032	4847	4734	4474	4241	4093
	Тернопільська	511	564	527	558	506	436	333	270	257	262
	Хмельницька	191	210	191	141	143	122	122	126	110	94
	Чернівецька	786	702	647	665	667	684	772	767	873	898
з них мають вчений ступінь:											
доктора наук, осіб	Волинська	4	3	1	1	1	1	1	1	1	0
	Закарпатська	20	н/д	н/д	24	25	25	27	31	30	25
	Івано-Франківська	16	н/д	17	18	8	3	4	4	3	3
	Львівська	174	180	173	188	188	196	200	220	215	218
	Тернопільська	1	0	1	1	2	3	5	4	1	1
	Хмельницька	0	3	3	0	1	2	2	0	0	0
	Чернівецька	14	20	16	20	21	22	25	25	31	29
кандидата наук, осіб	Волинська	21	19	16	14	14	13	16	18	16	18
	Закарпатська	158	н/д	н/д	154	144	135	151	154	145	148
	Івано-Франківська	104	н/д	100	109	90	61	66	51	53	43
	Львівська	1003	1027	995	1024	1035	1014	1047	1027	1029	1043
	Тернопільська	34	31	29	30	32	29	33	28	25	24
	Хмельницька	11	10	9	8	13	13	13	14	10	11
	Чернівецька	102	128	114	111	121	122	137	147	182	189

Примітки [1] *починаючи з 2006р не звітують організації, які виконували лише науково-технічні послуги з 1998р станом на 1 жовтня*

Джерела: Офіційні WEB-ресурси Головних управлінь статистики в областях, а також статистичні збірники Державного комітету статистики України

2003 – 2005 рр., у 2009 р. "відновилась" на рівні 2000 р. (виняток складають лише Івано-Франківська та Чернівецька області, в яких спостерігається незначне зростання кількості таких організацій);

2. У шести із семи областей (виключення складає лише Чернівецька область) спостерігається скорочення чисельності фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи. При цьому, у 2009 р. у трьох областях кількість фахівців зменшилась до 50% від їх чисельності 2000 р. (Волинська обл. – 45,0%, Хмельницька обл. – 49,2%, Тернопільська обл. – 51,3%). На фоні таких загальних негативних тенденцій позитивну динаміку демонструє лише Чернівецька область, в якій протягом періоду 2005 – 2009 рр. відбувалось постійне зростання чисельності фахівців, що виконують наукові та науково-технічні роботи (в порівнянні з 2000 р. їх кількість у 2009 р. зросла на 14,2%, при загальному збільшенні кількості організації, які виконують наукові дослідження на 41,2%);

Доволі схожа ситуація спостерігається і у сфері залучення докторів і кандидатів наук до практичного виконання наукових та науково-технічних робіт: лише у Львівській, Чернівецькій та частково Закарпатській областях відбувалися незначні позитивні зміни щодо активізації участі науковців з вченими ступенями у виконанні наукових і науково-технічних робіт.

Таким чином, на основі статистичних даних можна стверджувати про те, що в національній економіці спостерігається виражена стійка тенденція до скорочення і кількості організацій, які здійснюють наукові дослідження (наукові та науково-технічні роботи) й розробки, і чисельності фахівців (в тому числі з вченими ступенями), що виконують такі роботи.

Обсяг наукових та науково-технічних робіт (за видами робіт). Оцінювання за даним напрямом вважається однією з найбільш інформативних складових загального дослідження, оскільки не лише констатує "ситуацію на даний час", але й дозволяє прогнозувати очікувані структурні та якісні зміни в "арсеналі" майбутніх нововведень. Тобто, такі прогнози піддаються диференціації за часовою ознакою: зміни, які відбулись в обсягах науково-технічних послуг і науково-технічних розробок проявляться в національній економіці, найбільш вірогідно, у короткотерміновому періоді (це найбільш численні та найменш якісні нововведення), динаміка обсягів прикладних досліджень відобразиться по завершенні більш тривалого часового проміжку, зміни в обсягах фундаментальних досліджень матимуть вплив у довгостроковій перспективі (це найменш численні нововведення, які за якісними характеристиками, як правило, виступають "передумовами для нововведень світового значення"). При цьому слід зауважити, що динаміка обсягів фундаментальних досліджень у довгостроковому періоді впливає не лише на результати фундаментальних досліджень, але й, що дуже важливо, на результати і прикладних досліджень, і науково-технічних розробок, і науково-технічних послуг.

В табл. 2 представлено основні дані, які відображають динаміку обсягів наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств) семи областей України.

Аналіз даних, наведених в табл. 2 дозволяють констатувати:

1. Загальна динаміка обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт протягом 2000 – 2009 рр. для всіх семи областей є позитивною. При цьому, найвищі та найнижчі темпи зростання спостерігаються, відповідно, в Чернівецькій та Хмельницькій областях (темпи зростання у 2009 р. по відношенню до 2002 р. у зазначених областях складають, відповідно, 444,4% та 197,6%). Очевидно, що виявлені зміни слід характеризувати як позитивні тенденції. Однак дана ситуація оцінюється принципово по іншому – негативно – якщо взяти до уваги динаміку обсягів фінансування інноваційної діяльності та динаміку індексу цін, що наглядно ілюструє рис. 1. Як видно, позитивні зміни щодо обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт протягом зазначеного періоду повністю нівелюються зростанням індексу цін (споживчих цін, цін виробників промислової продукції, цін інвестицій в основний капітал, цін на будівельно-монтажні роботи);

Найвищі темпи зростання обсягів фундаментальних досліджень (1072,1%) спостерігаються в Хмельницькій області, однак такі "захмарні успіхи" є результатом лише вкрай низького базового значення даного показника (у 2000 р. обсяг фундаментальних досліджень у Львівській області перевищував обсяг фундаментальних досліджень у Хмельницькій області у 119 разів).

Таблиця 2

Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт (тис.грн., у фактичних цінах)

Показник	Область	Роки									
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт	Волинська	4542,6	6360,5	7412,9	7938,5	7711,3	11845,3	14062,3	12396,5	17180,0	20366,8
	Закарпатська	4668,1	5602,9	6957,9	8210,0	7657,7	15043,6	15539,3	15207,1	20625,7	21566,6
	Івано-Франківська	11486,1	13017,5	13975,0	18587,4	23843,0	31137,6	36023,1	44728,2	50900,8	53003,5
	Львівська	69987,0	80997,7	98545,0	119195,9	135354,9	179182,4	199163,9	252888,1	288669,1	274695,9
	Тернопільська	5689,7	5209,1	6827,2	7674,0	8984,1	11907,9	12597,2	13410,0	14900,9	14699,4
	Хмельницька	1934,8	2529,5	3139,8	3614,1	3742,6	4136,6	5889,9	7776,1	8265,2	6204,4
	Чернівецька	5987,4	6508,2	8183,8	12492,0	11525,7	15000,0	19653,8	24799,6	30001,3	36369,3
з них:											
фундаментальні дослідження	Волинська	264,6	243,7	291,0	336,2	507,8	864,2	1139,2	1466,1	1460,8	1652,7
	Закарпатська	2071,9	3014,3	3254,8	3550,4	4288,1	5244,5	7119,2	9072,6	9787,9	9009,7
	Івано-Франківська	673,1	402,1	525,0	682,4	852,4	1394,8	2137,2	2859,1	3065,5	3525,5
	Львівська	12406,8	17941,8	21325,9	24057,7	31353,9	46698,3	57531,9	75434,1	94966,4	93096,6
	Тернопільська	457,1	1080,9	1218,2	698,3	821,5	1316,1	1451,6	1795,2	1651,7	1936,6
	Хмельницька	104,4	119,5	143,7	167,1	285,4	510,9	679,0	1020,6	1039,6	1119,3
	Чернівецька	1463,2	2018,4	2112,4	3675,4	3001,8	4321,2	5805,0	7778,8	9749,5	9339,3
прикладні дослідження	Волинська	1380,1	667,7	1088,8	1468,4	1236,8	2341,6	4228,4	4619,6	3750,2	3250,1
	Закарпатська	1854,2	1863,0	2555,9	3059,7	1343,0	5373,6	6233,3	3221,2	5809,1	8210,9
	Івано-Франківська	1412,5	1244,4	1068,9	1797,0	1898,2	3011,2	2794,5	2866,7	4339,5	5863,0
	Львівська	23956,1	21061,8	25772,7	27679,7	29844,1	37985,4	36395,9	41497,1	55176,0	51913,7
	Тернопільська	1187,4	1589,4	1276,3	1457,6	1576,6	1907,6	2554,8	3473,7	4894,2	6073,5
	Хмельницька	476,2	660,2	1012,4	1441,0	2106,2	3050,8	4464,6	4634,9	5707,2	3654,4
	Чернівецька	1514,2	2790,5	4210,7	5932,4	4639,1	5088,8	10492,0	14114,9	16675,8	20982,5
розробки	Волинська	2497,5	3532,4	3955,8	3903,6	2786,0	5126,0	8228,8	5607,9	9186,0	12966,4
	Закарпатська	452,5	217,3	401,1	691,6	641,3	1612,5	1640,5	2514,3	4148,6	3467,0
	Івано-Франківська	3615,4	3742,6	4715,8	5127,7	7892,3	9886,4	15413,8	22543,1	21335,1	19632,5
	Львівська	30903,6	31524,2	40486,0	53377,6	57374,7	72510,2	85321,8	114147,0	107068,2	106495,0
	Тернопільська	3278,7	1926,9	2173,5	2529,9	2129,5	1862,1	6300,2	7856,5	7949,7	6383,1
	Хмельницька	608,5	865,6	1081,8	1097,6	1278,1	492,8	670,3	2064,4	1463,6	1385,5
	Чернівецька	2395,0	1103,3	916,4	716,3	797,3	1673,4	3205,5	2384,7	2477,6	5317,9
науково-технічні послуги	Волинська	400,4	1916,7	2077,3	2230,3	3180,7	3513,5	465,9	702,9	2783,0	2497,6
	Закарпатська	289,5	508,3	746,1	908,3	1385,3	2813,0	546,3	399,0	880,1	879,0
	Івано-Франківська	5785,1	7628,4	7665,3	10980,3	13200,1	16845,2	15677,6	16459,3	22160,7	23982,5
	Львівська	2720,5	10469,9	10960,4	14080,9	16782,2	21988,5	19914,3	21809,9	31458,5	23190,6
	Тернопільська	766,5	611,9	2159,2	2988,2	4456,5	6822,1	2290,6	284,6	405,3	304,2
	Хмельницька	745,7	884,2	901,9	908,4	72,9	82,1	76,0	56,2	54,8	45,2
	Чернівецька	615,0	596,0	944,3	2167,9	3087,5	3916,6	151,3	521,2	1098,4	729,6

Джерело: Офіційні WEB-ресурси Головних управлінь статистики в областях, а також статистичні збірники Державного комітету статистики України

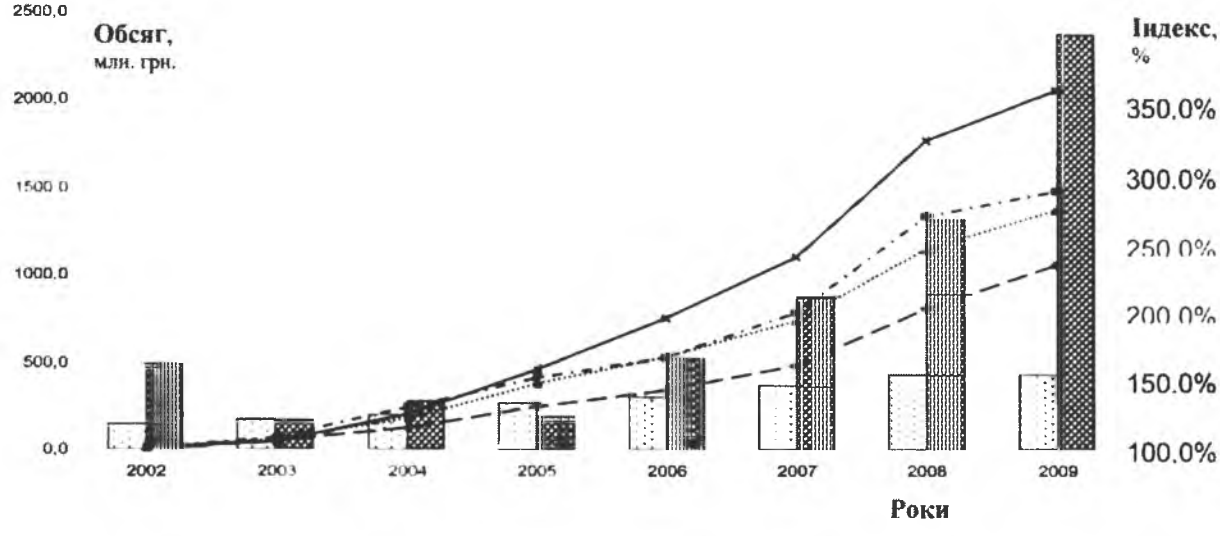

Основні позначення:

- *загальний обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт (разом в 7 областях), млн. грн.;*
- *загальна сума витрат на інноваційну діяльність (разом в 7 областях), млн. грн.;*
- *індекс споживчих цін, %;*
- *індекс цін виробників промислової продукції, %;*
- *індекс цін інвестицій в основний капітал, %;*
- *індекс цін на будівельно-монтажні роботи, %.*

Рис. 1. Загальний обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт (разом в 7 областях), загальна сума витрат на інноваційну діяльність (разом в 7 областях) та динаміка індексів цін в Україні

Джерело: Опрацювання власне на основі даних офіційних WEB-ресурсів Головних управлінь статистики в областях, а також статистичних збірників Державного комітету статистки України

Саме тому, незважаючи на найвищі темпи зростання даного показника, Хмельницька область і сьогодні залишається регіоном з найнижчими обсягами фундаментальних досліджень (1119,3 тис. грн.), при цьому співвідношення з Львівською областю, яка є другою за темпами зростання (750,4% у порівнянні з 2000 р.) і при цьому характеризується найбільшими обсягами виконаних фундаментальних досліджень (у 2009 р. цей показник склав 93096,6 тис. грн.) у 2009 р. становить – 82 рази. Слід зазначити, що "лідерство" Львівської області за даним напрямом є беззаперечним і по відношенню до інших областей даної вибірки: так, загальний сумарний обсяг фундаментальних досліджень в шести областях в 3,5 рази менший, ніж в одній Львівській області;

3. Аналогічною до попередньої – і за "базою", і за динамікою, і за співвідношенням між областями — є ситуація щодо обсягів виконаних робіт за напрямом "розробки": Львівська область, демонструючи середні темпи зростання даного показника (у 2009 р. вони склали 344,6% у порівнянні з 2000 р.), у 2,2 рази перевищує загальний сумарний обсяг наукових розробок, здійснених в інших областях даної вибірки;

4. Доволі схожими тенденціями характеризуються зміни в обсягах виконаних наукових та науково-технічних робіт за напрямами "прикладні дослідження" та "науково-технічні послуги". При цьому, протягом 2000–2009 рр. виражене зростання за вищевказаними показниками спостерігається, відповідно: "прикладні дослідження" – Львівська (216,7%) і Чернівецька (138,6%) області, "науково-технічні послуги" – Львівська (852,4%) та Івано-Франківська (414,6%);

5. Існуюче співвідношення між обсягами фундаментальних, прикладних досліджень, розробок та науково-технічних послуг, яке протягом періоду 2000–2009 рр. є характерним для усіх семи областей, аж ніяк не можна вважати прийнятним, оскільки воно далеко не відповідає "квадратичній рівності" [8]:

$$\frac{ФД}{2^0} \approx \frac{ПД}{2^2} \approx \frac{ДКР}{2^4} \approx \frac{ОПВНП}{2^8}$$

де ***ФД*** – обсяг робіт (фінансування) фундаментальних досліджень;

ПД – обсяг робіт (фінансування) прикладних досліджень;

ДКР – обсяг робіт (фінансування) дослідно-конструкторських робіт (в даному випадку їх можна вважати тотожними "розробкам");

ОПВНП – обсяг робіт (фінансування) освоєння промислового виробництва нової продукції.

Незмінність тенденцій (протягом десяти років) в існуючому співвідношенні між зазначеними напрямами виконаних наукових і науково-технічних робіт вказують на глибинність даної проблеми, на структурну невідповідність усієї системи організації наукових та науково-технічних робіт, а отже на складність її вирішення, тобто складність відновлення її оптимальної структури.

Поглиблений аналіз даної проблеми потребує продовження проведення досліджень у тих сегментах (сферах) інноваційної діяльності, які безпосередньо детермінують виконання наукових і науково-технічних робіт.

Діяльність підприємств і організацій по створенню і використанню об'єктів права інтелектуальної власності. Даний сегмент дослідження можна вважати своєрідним "результатом активності попередніх періодів" наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів. Причому, особливо важливим у дослідженнях цього напряму є те, що він відображає не лише "теоретичну сторону" наукових і творчих пошуків, рішень, результатів, але й те, що виступаючи своєрідним прикладним, "комерційним результатом" він характеризує їх "практичну сторону": безпосередній вплив на мікрорівні – діяльність суб'єктів господарювання, опосередкований вплив на макрорівні – розвиток усієї економічної системи.

В таблицях 3 і 4 представлено, відповідно, основні показники, які відображають результати діяльності підприємств і організацій семи областей України по створенню і використанню об'єктів права інтелектуальної власності та чисельність докторів і кандидатів наук в економіці цих областей протягом періоду 2000–2009 років.

Аналіз та оцінка представлених в таблицях 3 і 4 показників доцільно, як зазначалось вище, проводити в контексті дослідження напряму "обсяг наукових та науково-технічних робіт (за видами робіт)". Такий "зв'язок" ілюструє рис. 2.

На основі даних представлених у таблицях 2 і 3, а також рис. 2 можна зробити ряд висновків:

1. За напрямом "Подано заявок на видачу охоронних документів" лише дві області демон-

Таблиця 3

Основні показники діяльності підприємств і організацій по створенню і використанню об'єктів права інтелектуальної власності

Показник	Область	Роки				
		2005	2006	2007	2008	2009
Подано заявок на видачу охоронних документів, одиниць	Волинська	50	40	56	61	59
	Закарпатська	38	58	н/д	58	81
	Івано-Франківська	152	212	228	237	201
	Львівська	311	263	361	398	355
	Тернопільська	106	114	126	191	132
	Хмельницька	128	94	80	119	120
	Чернівецька	127	116	126	108	94
Отримано охоронних документів, одиниць	Волинська	42	44	43	42	57
	Закарпатська	46	49	н/д	59	58
	Івано-Франківська	128	177	228	246	216
	Львівська	309	283	371	323	363
	Тернопільська	164	96	138	170	149
	Хмельницька	84	73	67	107	82
	Чернівецька	114	107	107	121	106
Кількість використаних об'єктів промислової власності, одиниць	Волинська	248	233	82	63	36
	Закарпатська	138	73	н/д	н/д	49
	Івано-Франківська	560	499	654	743	697
	Львівська	962	696	679	655	582
	Тернопільська	311	412	350	303	213
	Хмельницька	17	31	37	48	37
	Чернівецька	262	362	293	341	372

Джерело: Офіційні WEB-ресурси Головних управлінь статистики в областях, а також статистичні збірники Державного комітету статистки України

Таблиця 4

Чисельність докторів і кандидатів наук в економіці області та чисельність чисельність фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи, і мають науковий ступінь доктора і кандидата наук

Показник	Область	Роки											
		2000		2005		2006		2007		2008		2009	
Чисельність докторів наук в економіці області / Чисельність фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи, і мають науковий ступінь доктора наук, осіб	Волинська	44	4	46	1	52	1	58	1	65	1	72	0
	Закарпатська	110	20	128	25	137	27	134	31	146	30	147	25
	Івано-Франківська	134	16	174	3	181	4	195	4	202	3	213	3
	Львівська	652	174	761	196	796	200	829	220	859	215	920	218
	Тернопільська	146	1	173	3	171	5	180	4	198	1	203	1
	Хмельницька	55	0	69	2	76	2	81	0	92	0	97	0
	Чернівецька	121	14	159	22	162	25	175	25	198	31	196	29
Чисельність кандидатів наук в економіці області / Чисельність фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи, і мають науковий ступінь кандидата наук, осіб	Волинська	514	21	588	13	641	16	716	18	753	16	804	18
	Закарпатська	541	158	643	135	655	151	693	154	719	145	788	148
	Івано-Франківська	802	104	1120	61	1201	66	1273	51	1356	53	1417	43
	Львівська	4235	1003	4788	1014	5019	1047	5218	1027	5523	1029	5736	1043
	Тернопільська	984	34	1325	29	1372	33	1384	28	1440	25	1552	24
	Хмельницька	729	11	962	13	1019	13	1072	14	1138	10	1210	11
	Чернівецька	894	102	999	122	1043	137	1089	147	1133	182	1173	189

Джерело: Офіційні WEB-ресурси Головних управлінь статистики в областях, статистичні збірники Державного комітету статистки України

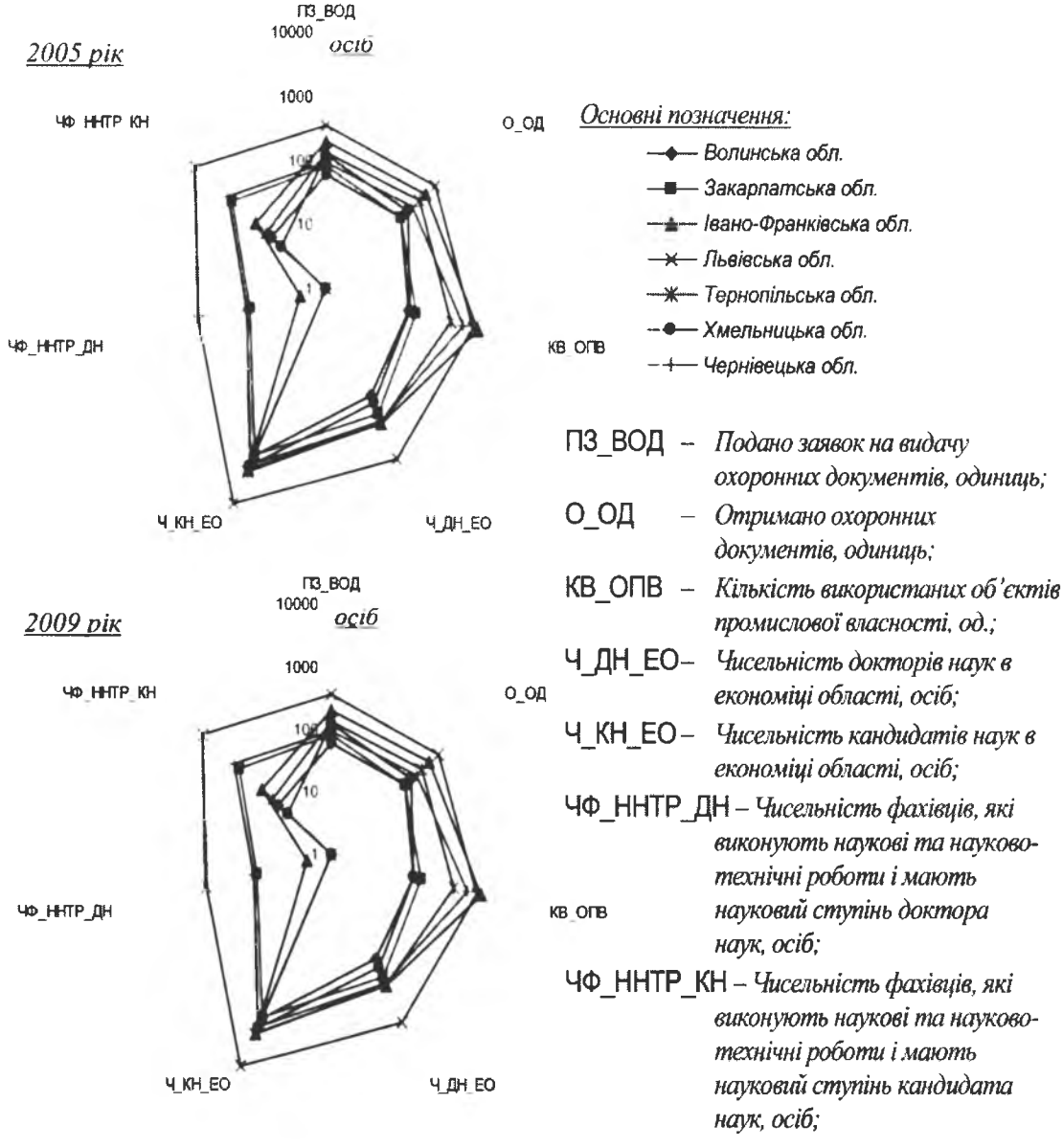

Рис. 2. Основні показники діяльності підприємств і організацій по створенню і використанню об'єктів права інтелектуальної власності, чисельність фахівців, що виконують наукові танауково-технічні роботи і мають науковий ступінь доктора і кандидата наук, а також чисельність докторів і кандидатів наук в економіці областей

Джерело: Опрацювання власне на основі даних офіційних WEB-ресурсів Головних управлінь статистики в областях, а також статистичних збірників Державного комітету статистики України.

струють негативні тенденції (кількість у 2009 р. від кількості 2005 р.): Хмельницька (93,8%) та Чернівецька (74,0%); за напрямом "Отримано охоронних документів" – три: Тернопільська (90,9%), Хмельницька (97,6%) і Чернівецька (93,0%); за напрямом "Кількість використаних об'єктів промислової власності" – чотири: Волинська (14,5%), Закарпатська (35,6%), Львівська (60,5%) і Тернопільська (68,5%).

Отримані результати підтверджують існування вкрай негативної тенденції у вітчизняній соціально-економічній системі: на тлі низької активності продукування нововведень (хоча динаміка загалом є позитивною), рівень активності їх використання, впровадження безпосередньо у виробництво – ще нижчий.

Слід зауважити, що незбігання в часі змін вищезазначених показників є результатом часового лагу між поданням, отриманням охоронних свідоцтв на різного роду винаходів (винаходи, корисні моделі, промислові зразки) та практичним використанням раніше зареєстрованих об'єктів права інтелектуальної власності;

2. Вкрай негативним є співвідношення з точки зору "спроможності продукування інновацій власними силами" – між числовим порядком показників таблиці 3: "Кількість використаних об'єктів промислової власності" на один порядок є вищою(!), ніж показники "Подано заявок на видачу охоронних документів" та "Отримано охоронних документів" (таке співвідношення повинно бути оберненим, і при цьому складати один-два порядки. Звичайно, показник "Кількість використаних об'єктів промислової власності" повинен мати велике значення і високі та стійкі темпи позитивної динаміки, однак це можливо лише за умови вищого (на один-два порядки) рівня "насиченості поля" продукування нововведень, кількісними характеристиками якого виступають показники "Подано заявок на видачу охоронних документів" і "Отримано охоронних документів";

3. Зростання чисельності докторів і кандидатів наук в економіці семи областей України загалом є свідченням позитивних зрушень (при цьому темпи зростання у всіх областях є приблизно однаковими, що вказує, очевидно, на природність та об'єктивність даного процесу). Разом з тим, співвідношення між загальною кількістю, відповідно, докторів і кандидатів наук та чисельністю фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи і мають науковий ступінь, відповідно, доктора і кандидата наук (у кожній з 7 областей) є неспіврозмірним, а динаміка цих показників підтверджує раніше сформульовані висновки про виражені та стійкі негативні тенденції у сфері активності інноваційної діяльності. Так, у 2009 р. у Волинській та Хмельницькій областях при загальній чисельності докторів наук, відповідно, 72 та 97 осіб, що працювали в економіці області, в організаціях, що виконують наукові дослідження не було жодного доктора наук. У Тернопільській області таке співвідношення складає 203 рази, а за рівнем "кандидат наук" таке співвідношення сягає у Тернопільській і Хмельницькій областях, відповідно, 65 і 110 разів. Дещо краща ситуація спостерігається лише у Львівській та Чернівецькій областях: кількість науковців з вченими ступенями (а також їх частка) в загальній чисельності фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи у цих областях повільно зростає, однак співвідношення між наведеними вище категоріями залишається незадовільним. Так, у Львівській області це співвідношення за категоріями "доктор наук" і "кандидат наук" складає, відповідно, 4,2 і 5,5 рази, а в Чернівецькій області – 6,8 та 6,2 рази.

Загалом, отримані результати дослідження діяльності підприємств і організацій по створенню та використанню об'єктів права інтелектуальної власності є вкрай невтішними, оскільки виявлені тенденції свідчать не тільки про відсутність передумов для можливості активізації інноваційної діяльності в національній економіці (формування сприятливого інноваційного макро- і мікроклімату), але й констатують продовження деструкції у сфері генерування, продукування, впровадження та поширення інновацій в економіці України.

Основні показники ділової (економічної) та інноваційної активності. Даний напрям дослідження, ґрунтуючись на раніше сформульованих висновках та деяких показниках соціально-економічного розвитку регіонів покликаний визначити глибинність проблеми низької активності інноваційної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання. Логіка цього напряму дослідження полягає в тому, щоб оцінити тенденції (закономірності) між рівнем інноваційної активності в національній економіці та специфічними процесами в суспільстві, які, власне, і детермінують цей рівень. Такий підхід потребує додаткового пояснення.

Рівень інноваційної активності в національній економіці можна оцінити, об'єктивно і достатньо повно, за загальною кількістю успішно реалізованих (впроваджених) інновацій в усіх сферах соціально-економічної системи та за їх якістю (крайніми значеннями діапазону якості інновацій вважаються: — "інновації, які є "новими" для суб'єкта господарювання" та "нововведення світового значення"). Очевидно, що загальну кількість інновацій в країні за певний період часу можна розглядати як суму всіх інновацій, що генеруються, продукуються і впроваджуються усіма її суб'єктами господарювання за цей часовий період. В свою чергу, результативність інноваційної діяльності підприємств і організацій (тобто кількість і якість реалізованих ними інновацій) визначається їх інноваційним потенціалом, величина якого, відповідно в свою чергу, залежить від рівня інноваційного клімату цих господарюючих суб'єктів [4, с. 408].

Таким чином, можна вважати, що рівень інноваційної активності в національній еко-

номіці детермінується рівнем інноваційного клімату вітчизняних суб'єктів господарювання. Водночас, для будь-якого підприємства (організації), в процесі формування ними власного інноваційного мікроклімату, своєрідним "базисом" виступає зовнішній інноваційний макроклімат (або рівень інноваційності економічної системи). При цьому, існуючий в країні рівень інноваційного макроклімату визначає – для всіх її суб'єктів господарювання – "стартові" умови процесу формування ними власного інноваційного мікроклімату, і, одночасно, виступає тим середовищем, в якому ці процеси розвиваються. В свою чергу, рівень інноваційності економічної системи детермінується рівнем ділової (або економічної) активності, який, також у свою чергу, безпосередньо визначається загальною активністю суспільства.

Отже, можна стверджувати, що рівень інноваційної активності в національній економіці первинно детермінується загальним рівнем активності суспільства (через "попит на інновації") і, водночас, детермінує рівень інноваційної активності господарюючих суб'єктів, які "змушені" продукувати нововведення (тобто створювати "пропозицію інновацій") для задоволення потреб існуючого загального рівня активності суспільства.

Таку цілісну сукупність існуючих причинно-наслідкових зв'язків між зазначеними категоріями наглядно ілюструє модель формування інноваційної активності в соціально-економічних системах, яка представлена на рис. 3.

На основі окреслених закономірностей формування інноваційної активності в економіці країни (рис. 3) та даних, представлених в табл. 5 можна зробити такі висновки:

1. Протягом періоду 2005 – 2009 рр. динаміка таких показників як "Кількість суб'єктів ЄДРПОУ", "Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення" та "Кількість підприємств, що впроваджували інновації" у всіх семи областях є додатньою (за винятком одного показника в Чернівецькій області) і приблизно однаковою (як "в межах області", так і між областями за кожним показником), що, безумовно, можна вважати позитивною тенденцією. При цьому найвищі темпи (дані 2009 р. відносно 2005 р.) спостерігаються, за показником "Кількість підприємств, що впроваджували інновації", у Львівській (240,9%), Івано-Франківській (235,0%), та Хмельницькій (209,1%), а найнижчі – за показником "Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення" – в Чернівецькій (90,5%) та Волинській (104,4%) областях.

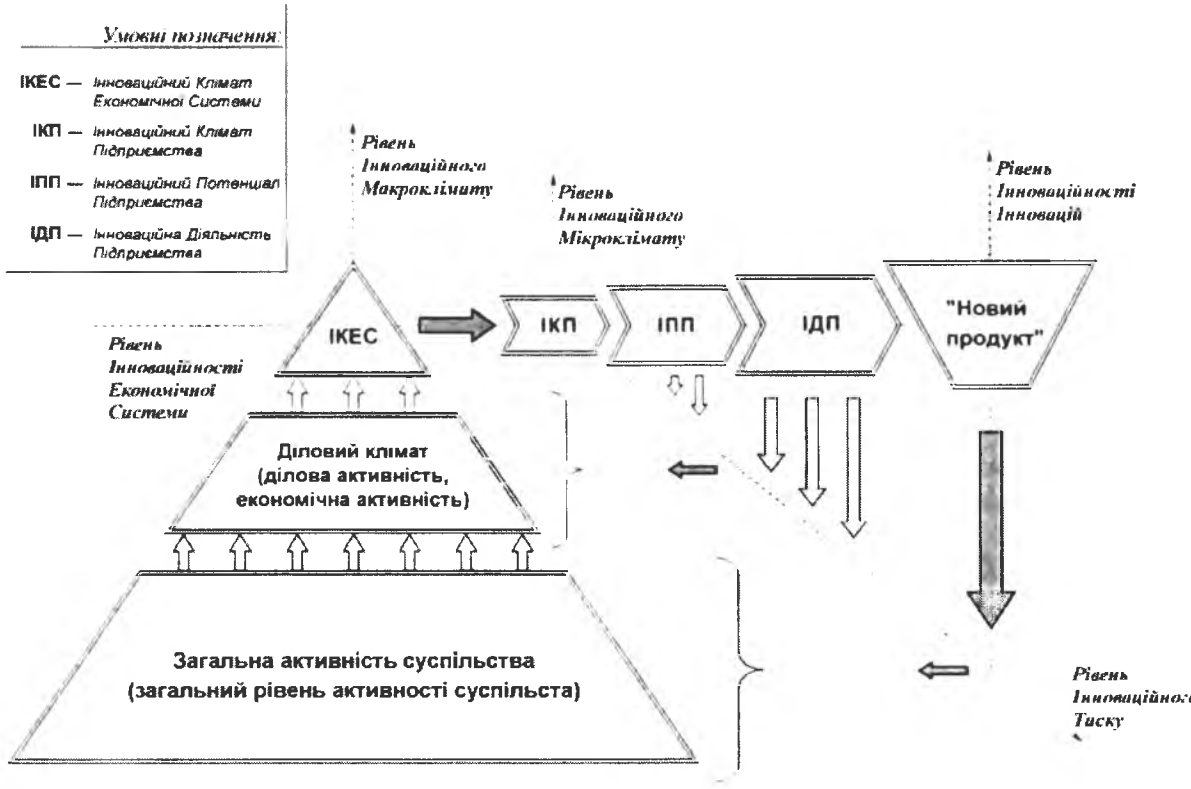

Рис. 3. Модель формування інноваційної активності в соціально-економічних системах

Джерело: [9, с. 35]

Таблиця 5

Основні показники ділової активності та інноваційної діяльності суб'єктів господарювання

Показник	Область	Роки				
		2005	2006	2007	2008[2]	2009[3]
Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за видами економічної діяльності (на початок року), одиниць	Волинська	15584	16181	17266	17960	18565
	Закарпатська	17058	17810	18964	19851	20513
	Івано-Франківська	21714	22470	23330	23778	24050
	Львівська	53454	55421	58163	60391	62190
	Тернопільська	18631	18997	20115	20542	20993
	Хмельницька	22495	23311	24790	25757	26404
	Чернівецька	12936	13603	14698	15500	16041
Кількість малих підприємств на 10 тис.осіб наявного населення, одиниць	Волинська	45	49	50	45	47
	Закарпатська	63	64	63	51	57
	Івано-Франківська	54	57	58	54	57
	Львівська	63	72	76	75	79
	Тернопільська	39	41	43	39	44
	Хмельницька	44	49	51	45	48
	Чернівецька	45	49	51	44	50
Кількість підприємств, що впроваджували інновації, одиниць	Волинська	14	13	36	24	21
	Закарпатська	33	31	28	31	36
	Івано-Франківська	40	38	92	92	94
	Львівська	44	62	127	101	106
	Тернопільська	29	21	36	43	46
	Хмельницька	11	22	26	16	23
	Чернівецька	29	26	32	30	36
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Волинська	9,5%	7,8%	19,8%	11,3%	9,2%
	Закарпатська	10,5%	10,1%	8,8%	12,2%	13,6%
	Івано-Франківська	13,7%	12,9%	30,6%	27,9%	21,2%
	Львівська	6,2%	8,4%	15,8%	12,1%	13,0%
	Тернопільська	11,2%	8,3%	13,2%	16,1%	18,0%
	Хмельницька	6,5%	6,5%	7,3%	4,2%	6,1%
	Чернівецька	13,7%	13,6%	17,4%	16,9%	16,7%

Примітки: [1] *Дані наведено без урахування результатів діяльності банків та фермерських господарств; за 2006-2009 рр. дані сформовано з урахуванням змін відповідно до Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності" від 18.09.2008 р. № 523-VI;*

[2] *дані наведено з урахуванням зміни підприємствами основного виду діяльності в 2008 р.;*

[3] *дані на дані наведено без урахування зміни підприсмствами основного виду діяльності в 2009 р.*

Джерело: *Офіційні WEB-ресурси Головних управлінь статистики в областях, а також статистичні збірники Державного комітету статистки України*

2. Дещо іншою, в порівнянні з попередньою, проглядається тенденція, якщо проаналізувати "базові" значення та динаміку показника "Питома вага підприємств, що впроваджували інновації". Так, Львівська область, де зафіксовано найвищі темпи зростання (у 2009 р. вони склали 209,7% по відношенню до "базового" значення 2005 р.), займає лише 5 місце серед 7 областей за цим показником. При цьому, у 2009 р. частка підприємств, що впроваджували інновації є найвищою в Івано-Франківській (21,2%) і Тернопільській (18,0%) областях, а найнижчою – у Львівській (13,0%), Волинській (9,2%) та Хмельницькій (6,1%) областях.

Отримані результати вказують на те, Львівська область, яка протягом останніх п'яти років є беззаперечним "лідером" серед семи областей за абсолютною кількістю підприємств, що впроваджували інновації, має дещо "гіршу" структуру економіки за характеристикою "інноваційна активність";

3. Аналіз структури економіки областей даної вибірки за такими характеристиками як "ділова активність" (показник "Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб") та "інноваційна активність" (показник "Питома вага підприємств, що впроваджували інновації") свідчить про вкрай негативну ситуацію з точ-

ки зору можливості (в короткостроковому періоді) активізації інноваційної діяльності в національній економіці. Така "мізерна" кількість малих підприємств (в порівнянні з "європейськими стандартами") свідчить не лише про низький діловий клімат в регіоні (в країні), але й виступаючи "базою" для показника "питома вага підприємств, що впроваджували інновації" суттєво зменшує їх реальні значення. Крім того, як відомо, у світовій економіці "малий бізнес" продукує близько 80% усіх нововведень, і справедливо вважається основним "активізатором" інноваційної діяльності. Тому, низька чисельність малих підприємств у вітчизняній економіці детермінує низький рівень її інноваційної активності.

На рис. 4 представлено динаміку показників "Кількість суб'єктів ЄДРПОУ", "Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення" та "Кількість підприємств, що впроваджували інновації" за період 2006–2009 рр.

IV. Висновки. Більшість наведених вище висновків дозволяє сформулювати заключну тезу даного дослідження: низький рівень інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання є, в першу чергу, наслідком несприятливого ділового клімату в Україні. При цьому, довготривалість такої ситуації в національній соціально-економічній системі суттєво загальмувало розвиток не лише малого бізнесу (який найбільш чутливо реагує на рівень ділового клімату), але й вітчизняного товаровиробника загалом. В результаті, українська економіка залишається "ненасиченою" активними суб'єктами господарювання, а відсутність "критичної маси" кількості вітчизняних товаровиробників не сформувало реальну "ринкову конкуренцію" в країні. Це призвело до того, що сьогодні для більшості галузей національного господарства є характерним таке явище як "непотрібність продукування і використання інновацій" через фактичну відсутність попиту на них.

Отже, основні реформи в українській економіці (чи навіть в суспільстві), які покликані активізувати інноваційну діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання, повинні стосуватись, на даному етапі розвитку, навіть не сфери інновацій, а в першу чергу покращення ділового клімату в країні. І як тільки в національній

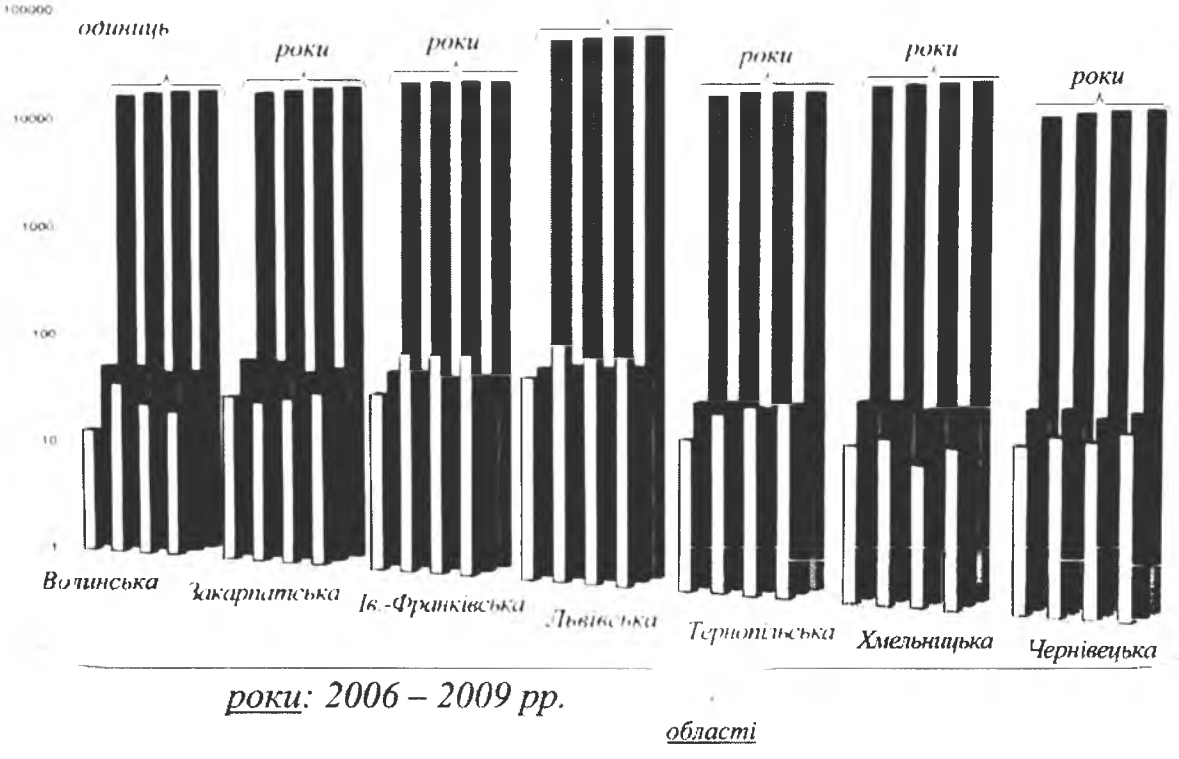

Рис. 4. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ, кількість малих підприємствна 10 тис. осіб наявного населення та кількість підприємств, що впроваджували інновації (за період 2006–2009 рр.)

Джерело: Опрацювання власне на основі даних офіційних WEB-ресурсів Головних управлінь статистики в областях, а також статистичних збірників Державного комітету статистки України

економіці, в результаті реформування системи вітчизняного підприємництва, з'являться виражені ознаки підвищення ділової активності, українські товаровиробники одразу відчують реальну потребу у нововведеннях, що неодмінно призведе до виникнення попиту на інновації. Реакція ринковоорієнтованих соціально-економічних систем на такі зміни є очевидною: для задоволення потреб ринку інновацій (попит на інновації сформує ринок інновацій) вітчизняні суб'єкти господарювання будуть "змушені" їх продукувати, тобто активно займатись інноваційною діяльністю. В результаті, коли такі процеси стануть масовими і набудуть ознак системності, стійка інноваційна активність станке невід'ємною ознакою української економіки, в тому числі для її мезо- та мікрорівнів.

1. Конкурентоспроможність: країна, регіон, підприємство / Рада конкурентоспроможності України; за ред. Ю. В. Полунєєва. – К.: ЛА ТФК, 2006. – 176 с.

2. *Івченко В.* Становлення та розвиток національної інноваційної системи України як передумова побудови конкурентоспроможної економіки держави / В. Івченко // Інтелектуальна власність. – 2007. – № 6. – С. 8–13.

3. *Ковальська Л. Л.* Сутність та елементи інфраструктури інноваційного розвитку регіону / Л.Л. Ковальська // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2009. – №2 (22). – С. 3–10.

4. *Гречаник Б. В.* Сутність та внутрішні чинники формування інноваційного клімату підприємства / Б. В. Гречаник // Збірник наукових праць. Вісник Національного університету "Львівська політехніка" №579 "Проблеми економіки та управління". – Львів, Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2007. – 646 с.

5. *Бойко Є. І., Гречаник Б. В.* Методичні рекомендації для дослідження регулюючих факторів формування інноваційного клімату підприємств. – Львів, Інститут регіональних досліджень НАН України; Івано-Франківськ, Західноукраїнський економіко-правничий університет, 2005. – 42 с.

6. Статичний збірник "Регіони України" 2010. – Ч. II. – К.: Державний комітет статистики України. 2010. – 805 с.

7. Статистичні дані Головних управлінь статистики в областях, Державного комітету статистки України. http://www.ukrstat.gov.ua/

8. *Гольдштейн Г. Я.* Глобальный стратегический инновационный менеджмент. http://www.economics.com.ua/lib/download.php

9. *Гречаник Б. В.* Інноваційноспрямований розвиток підприємств: організаційно-економічні аспекти. Монографія / Б. В. Гречаник. – Львів, Інститут регіональних досліджень НАН України. – Івано-Франківськ, ПП "Супрун", 2007. – 187 с.

There have been made analysis and estimation of basic data which reflect different aspects of scientific, scientific and technical, innovating activity of native economic entities. There have been found out the dependencies be-tween some factors of innovating macroclimate forming and the regularity of their influence on activity innovation in socioeconomic systems

УДК 336.648

Михайлів Г. В.

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті узагальнено теоретичні підходи до визначення поняття «корпоративне управління». Обґрунтовано принципи формування та проблеми розвитку сучасного корпоративного сектора економіки. Розглянути проблеми створення ефективної системи внутрішнього менеджменту корпорації.

Ключові слова: *корпоративне управління, менеджмент, стандарти корпоративного управління, інсайдерська та аутсайдерська системи корпоративного управління.*

І. Вступ. Ринкові трансформації в Україні з початку 90-х рр. XX ст. стали одним з найзначніших ключових моментів в історії нації. Змінилися всі аспекти суспільного життя, пріоритети цінності, моделі поведінки все те, що визначає світосприйняття як окремого індивідуума, так і суспільства в цілому. Економічна сфера при цьому зазнала найістотніших трансформацій, наслідки і природа яких, мабуть, будуть більш зрозумілими набагато пізніше. Проте набутий вже сьогодні досвід переконує про невід'ємний зв'язок економічного, соціального, психологічного змісту життя на переломі епох.

Історично процес формування і поглиблення ринкових відносин в Україні відбувався на фоні суперечливих тенденцій, пов'язаних з на-